

MÉSZÁROS ÁDÁM

## Gondolatok a Legfelsőbb Bíróság Büntető Kollégiumának véleményéről

A Legfelsőbb Bíróság Büntető Kollégiuma 2007 óta úgynevezett büntető kollégiumi véleményt (a továbbiakban: BKv.) ad ki, amelyben több ízben értelmez különböző jogszabályokat, ezzel irányítva a bíróságok egységes ítélkezési gyakorlatát. A következő írás tárgya egyrészt egy konkrét kollégiumi vélemény tartalmi kritikája, másrészt a joggyakorlat kollégiumi véleménnyel való egységesítési gyakorlata alkotmányossági problémáinak felvetése.

### Egy kollégiumi vélemény margójára

A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (Be.) 206/A §-ának (1) bekezdése szerint: *A bűnüldözési célből folytatott bírói engedélyhez kötött titkos információgyűjtés eredménye a büntetőeljárásban akkor használható fel, ha*

- a) *a titkos adatszerzés engedélyezésének e törvényben meghatározott feltételei (201. §) a bizonyítani kívánt bűncselekmény tekintetében fennállnak,*
- b) *a büntetőeljárásban felhasználni kívánt információ megszerzését követően a titkos információgyűjtést végző szerv a feljelentési kötelezettségének haladéktalanul eleget tett.*

Mind gyakorlati, mind elvi problémát vet fel annak a feltételnek az értelmezése, amely a titkos információ megszerzése utáni *haladéktalan* feljelentési kötelezettségre vonatkozik. A Legfelsőbb Bíróság Büntető Kollégiuma BKv. 74. szám alatt kollégiumi véleményt adott ki ezzel kapcsolatban. A hivatkozott BKv. „rendelkező része” szerint: *„A »haladéktalanság« nem azonosítható az »azonnal« fogalommal, tehát azzal az időponttal, amikor a titkos információgyűjtést végrehajtó Nemzetbiztonsági Szakszolgálat az információkat tartalmazó adatokat az információgyűjtést végző szerv rendelkezésére bocsátotta. A feljelentés megtétele azonban nem nyúlhat túl azon az időtartamon sem, ami – az adatmennyiség terjedelmét, az ügy jellegét, bonyolultságát, és személyi összefüggéseit is figyelembe véve – szükséges annak a bűnüldözői megfontolásnak a kialakításához, hogy a beszerzett információk az engedélyben megjelölt személy által elkövetett és a Be. 201. §-ban meghatározott*

MÉSZÁROS ÁDÁM

bűncselekmények valamelyikének az elkövetésére utalnak, és azok bíróság elé tárása a bűncselekmény bizonyíthatósága érdekében kívánatos.”<sup>1</sup>

A haladéktalanságnak a hivatkozott Bkv.-ra alapított kiterjesztő értelmezésével a joggyakorlatban is találkozni, így volt rá példa, hogy a titkos információgyűjtés határidejének lejárta után bő két hónap elteltével került csak sor a feljelentés megtételére, de a nyomozási bíró engedélyezte a titkos információgyűjtés eredményének a büntetőeljárásban bizonyítási eszközként való felhasználását.<sup>2</sup>

A továbbiakban arra kell rámutatni, hogy a jogszabály értelmezésének több formája lehetséges, az első ezek között a nyelvtani. Ebben a körben azt kell kiemelni, hogy a „haladéktalan” kifejezés az értelmező szótár szerint a következőket jelenti: „azonnal elvégzendő, teljesítendő”<sup>3</sup>. Ennek ismeretében nem helytálló az a meglátás, hogy a haladéktalanság ne lenne azonosítható az azonnal fogalmával. Továbbá, ha megnézzük a Be.-nek az „azonnal elvégzendő” kategóriájára használt fogalmait, szintén hasonló következtetésre jutunk. Így például a törvény 69. §-ának (1) bekezdése szerint ha a terhelt, a védő, a tanú vagy a szakértő idézés ellenére nem jelenik meg, és ezt előzetesen, mielőtt az akadály a tudomására jut, haladéktalanul, vagy ha ez már nem lehetséges, az akadály megszűnése után nyomban, alapos okkal nem igazolja stb. A soron kívül folytatott eljárási magyarázó kommentár szerint az eljárási cselekményeket késedelem nélkül foganatosítani kell, minden intézkedést haladéktalanul kell megtenni.<sup>4</sup> A büntetőeljárás résztvevőivel szemben felmerülő kizárási okot a Be. szerint a tudomásszerzés után haladéktalanul kell bejelenteni. Az ismeretlen helyen tartózkodó terhelt szabályai között az áll, hogy a vele szemben alkalmazott intézkedéseket vissza kell vonni, mielőtt az elrendelésük oka megszűnt; a visszavonásról az elrendelő haladéktalanul intézkedik [Be. 73. § (5) bek.]. Ebből az azonnali intézkedési kötelezettség vezethető le.

Szintén az értelmezés kérdéskörével kapcsolatos az a tétel, hogy a büntetőjogban az elkövető hátrányára irányuló kiterjesztő értelmezés nem fér össze a jogállami keretekkel. Jelen esetben a haladéktalanság értelmezésének kiterjesztése oly módon, amely lehetővé teszi az akár két hónappal későbbi feljelentést, és ennek alapján a titkos információ bizonyítékként való felhasználását a büntetőeljárásban, az elkövető számára lényegesen hátrányos következményeket von maga után. Elkenézett esetben, a törvény helyes értelmezése esetén, ezek az információk ugyan-

1 <http://www.lb.hu/velemeny/bv74.html>

2 PKKB 9. TBN.0018/2/2007 TUK végzés (a minősítő az államtitokká minősítést 2007. június 2-án törölte); illetve Fővárosi Főügyészség Kiemelt és Gazdasági Ügyek Osztálya 13773/2007. sz. bűnügy.

3 Juhász József – Szőke István – O. Nagy Gábor – Kovalovszky Miklós (szerk.): Magyar értelmező kéziszótár. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1992, 503. o.

4 A Be. 64/A §-ához fűzött kommentár.

is kívül esnének az öt esetlegesen terhelő bizonyítékok körén. A probléma másik aspektusa pedig, hogy a terhelt érdekét és a büntetőeljárásban megillető jogainak gyakorlását jogállami keretek között az garantálja hatékonyan, ha az öt esetlegesen terhelő bizonyítékokról mihamarabb tudomást szerez, és azokkal szemben mihamarabb lehetősége nyílik a védekezésre.

Végül megemlítendő, hogy gyakorlati szempontból ez a fajta értelmezés nem is szükséges, mivel a felvetett probléma más jogintézmények alkalmazásával megfelelően áthidalható. Így, ha a titkos információgyűjtésre rendelkezésre álló határidő letelik, és a hatóság haladéktalanul feljelentést tesz, ez nem vonja maga után a nyomozás elrendelésének haladéktalanságát. Ilyenkor a feljelentés kiegészítése megfelelő megoldást nyújt arra, hogy a már megszerzett titkos információk értéke ne enyvésszen el, azonban a nyomozás elrendelésére csak azok és az esetleges más bizonyítékok értékelése után kerüljön sor.

## **A kollégiumi véleményben foglalt jogértelmezés jogforrási jellege**

Az itt felvetett probléma lényege, hogy a kollégiumi véleményben kifejtett jogértelmezéshez alkotmányos keretek között fűződhet-e bármiféle kötelező erő. A hatályos alkotmány és a jogalkotásról szóló 1987. évi XI. törvény meghatározza azt, hogy milyen szervek és milyen formában hozhatnak jogszabályt, illetve az állami irányítás egyéb jogi eszközeit. Ebből az derül ki, hogy a Legfelsőbb Bíróság egyedül a jogegységi tanácsán keresztül jogosult kötelező érvényű jogegységi határozatot hozni. Az Alkotmánybíróság a 12/2001. (V. 14.) AB határozatában rámutatott arra, hogy az alkotmány nem zárja ki azt, hogy a bírósági jogalkalmazás egységessé tételeének alkotmányos feladatellátása érdekében törvény a jogegységi határozaton kívül a feladatellátás módjait kiegészítse (III. 4. 1.). Ezért nem találta alkotmányellenesnek az Alkotmánybíróság azt, hogy a Legfelsőbb Bíróság elvi bírósági határozatokat tegyen közzé. A kollégiumi véleményre vonatkozóan azonban nincs olyan törvényi rendelkezés, amely a Legfelsőbb Bíróság jogegységessítő tevékenységét kiterjesztené erre a formára. A bíróságok szervezetről és igazgatásáról szóló 1997. évi LXVI. törvény (Bszi.) jogegységi eljárásról szóló rendelkezései szerint a bírósági jogalkalmazás egységének biztosítása a Legfelsőbb Bíróság feladata, ellátása körében a legfőbb bírói fórum jogegységi határozatokat hoz és elvi bírósági határozatokat tesz közzé (27. §). Az ítélőtábla és a megyei bíróság kollégiumvezetője a törvény szerint köteles a vezetése alatt álló bíróságok ítélkezését folyamatosan figyelemmel kísérni, és ha arról szerez tudomást, hogy a felügyelete

vagy vezetése alatt álló bíróságnál elvi kérdésben ellentétes gyakorlat alakul ki, erről köteles tájékoztatni a magasabb szintű bíróság elnökét. E tájékoztatás előtt kikeresheti az elvi kérdés tárgya szerint érintett kollégium bírának véleményét (28. §). A kollégium a jogegységi eljárásban elemzi a bíróságok gyakorlatát, és véleményt nyilvánít a vitás jogalkalmazási kérdésekben, szükség esetén javasolja a kollégiumvezetőnek a jogegységi eljárás kezdeményezését (33. §). Mindezen túl a törvény szerint a kollégium jogosult meghatározott bírósági vezetők kinevezésekor véleményt nyilvánítani (72. §). Végül, a kollégium jogosultságai a törvény szerint a következők: a helyi bíróságra való beosztás kivételével javaslatétel a bírói beosztásra; részvétel a bíró szakmai tevékenységének értékelésében; az ügyelosztási terv véleményezése; javaslatétel a kollégiumvezető, helyettese és a tanácselnök kinevezésére; végül a törvény által meghatározott (előbbieken ismertetett) feladatok ellátása (90. §). Mindebből következően az ítélőtábla és a megyei bíróság kollégiumának a véleménye (a személyi és szervezeti kérdéseken kívül) a jogegységi eljárás keretein belül, abba beleolvadva juthat szerephez a magasabb szintű bíróság tájékoztatása során. Ezt támasztja alá, hogy a Bszi. *A kollégium szerepe a jogegységi eljárásban* cím alatt teszi lehetővé a kollégium (így a Legfelsőbb Bíróság kollégiuma) számára a vitás jogalkalmazási kérdésekben való véleménynyilvánítást. Mint arra korábban az Alkotmánybíróság a 12/2001. (V. 14.) AB határozatában rámutatott, a Bszi. 33. §-a a kollégium szerepét átláthatóan rendezi a jogegységi eljárásban (III. 4. 2.). A probléma viszont az, hogy a kollégiumi vélemény adott esetben ezen a szerepkörén túlterjeszkedik, a kötelező erő látszatát ölti magára, és úgy viselkedik, mint a jogegységi határozat. Fontos garanciális szempont azonban, hogy egyrészt a kollégiumi vélemény még a jogegységi tanácsot sem köti, másrészt a jogegységi eljárás az a szabályozott folyamat, amelynek az eredménye egy olyan jogforrás, amely deklaráltan köti a bíróságokat. A Legfelsőbb Bíróság kollégiumának tehát nincs olyan törvényi felhatalmazáson alapuló jogosultsága, hogy a jogegységi eljárás keretein kívül, akár a kötelező erő látszatával is véleményt nyilvánítson jogértelmezési kérdésekben.

Összegezve az eddigieket, azzal a követelménnyel, hogy a kollégiumi vélemény csupán a jogegységi eljárás keretein belül értelmezhető, az nem végérvényes és nem kötelező erejű [12/2001. (V. 14.) AB hat. III. 4. 2.], ellentétben állónak látszik az, hogy a Legfelsőbb Bíróság kollégiumi véleménye azáltal, hogy jogszabály-értelmezést is tartalmaz, önmagában alkalmas az alsóbb bíróságok gyakorlatát befolyásolni. Ez a gyakorlat, véleményem szerint, nem állja ki az alkotmányosság próbáját.

Végül az Alkotmánybíróság 60/1992. (XI. 17.) határozata érdemel említést. Ennek rendelkező része szerint a jogalkotásról szóló 1987. évi XI. törvény garanciá-

lis szabályainak mellőzésével hozott minisztériumi és egyéb központi állami szervektől származó, jogi iránymutatást tartalmazó leiratok, körlevelek, útmutatók, iránymutatások, állásfoglalások és egyéb informális jogértelmezések kiadása és az ezekkel való irányítás gyakorlata alkotmányellenes.

A jelen esetben az alapvető kérdés az, hogy vonatkozatható-e az említett határozat a Legfelsőbb Bíróságra. Ennek egyik sarkalatos pontja, hogy a Legfelsőbb Bíróság központi állami szervnek tekinthető-e.

A hatályos magyar jogban nem található definíció az állami szerve. Az mindenestre kétségtelen, hogy a Legfelsőbb Bíróság az igazságszolgáltatás alrendszerén keresztül az államszervezet része, méghozzá, mivel csupán egyetlen van belőle, egyik központi része. Az alkotmány úgynevezett petíciós jogot szabályozó 64. §-a szerint mindenkinek joga van arra, hogy egyedül vagy másokkal együttesen írásban kérelmet vagy panaszt terjesszen az illetékes állami szerv elé. Ez a jog nem azonos a formalizált jogi eljárások (Be., Pp., Ket.) jogorvoslati lehetőségeivel<sup>5</sup>, de az 1989. évi XXXI. törvény által beiktatott új jogintézmény a törvény indokolása szerint több szervezet, egyebek között az ügyészség egyik alapvető funkciója a petíciós jogon alapuló panaszok elbírálása, orvoslása.<sup>6</sup> Ha az ügyészség az állami szerv fogalma alá vonható, akkor nincs indok arra, hogy ezt megtagadjuk a bíróságtól. Mivel pedig a bíróságok között a „központi” a Legfelsőbb Bíróság, az említett AB-határozat rendelkező része – véleményem szerint – vonatkozik a legfőbb bírói szerve is. Ezt erősíti az is, hogy az AB-határozatában említett veszély, nevezetesen, hogy a minisztériumok és egyéb központi állami szervek által kibocsátott „aktusokat” az alárendelt szervek kötelezőként ismerik el annak ellenére, hogy ilyen erővel valójában nem bírnak, a Legfelsőbb Bíróság és a bíróságok viszonyában is fennállhat. Ha veszélyt jelent az, hogy egy minisztériumi jogértelmezés jogsértő lehet, akkor ez a veszély a legfelsőbb bírósági jogértelmezés kapcsán súlyosabb, mivel a büntetőeljárásbeli érintettség miatt a legfontosabb alapjogok sérelmét idézheti elő.

5 Balogh Zsolt – Holló András – Kukorelli István – Sári János: Az alkotmány magyarázata. KJK-Kerszöv, Budapest, 2003, 613. o.

6 Az alkotmány módosításáról szóló 1989. évi XXXI. törvény 34. §-ához fűzött indokolás 11. pontja.